

## НЕГАТИВНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

**Горностаї І.В.**, здобувач ступеня вищої освіти бакалавра Навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

**Науковий керівник:** старший викладач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ **Полішко Н.Л.**

Цивільний кодекс України у 2017 році отримав поняття негативних зобов'язань. З визначення, яке надається у ч. 1 ст. 509 ЦК України, випливає, що мова йде про зобов'язання, предметом яких є утримання від дій, що і є негативним зобов'язанням. Так, відповідно до ч. 1 ст. 509 ЦКУ [2], зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) *або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання)*, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Поняттям «негативне зобов'язання» оперує також ч. 2 ст. 611 ЦКУ[1], якою встановлено: «У разі порушення боржником негативного зобов'язання кредитор незалежно від сплати неустойки та (або) відшкодування збитків і моральної шкоди має право вимагати припинення дії, від вчинення якої боржник зобов'язався утриматися, якщо це не суперечить змісту зобов'язання. Така вимога може бути пред'явлена кредитором і в разі виникнення реальної загрози порушення такого зобов'язання».

Поява вказаного положення у ЦКУ свідчить про увагу законодавця до негативних зобов'язань. Ч. 1 ст. 509 Кодексу була змінена, а ст. 611 була доповнена ч. 2 Законом №1984-VIII від 23.03.2017. Отже, з цієї дати можна починати відлік, коли у цивільному законодавстві з'являється поняття «негативне зобов'язання».

На практиці негативні зобов'язання все частіше стають предметом договірних відносин. Така розповсюдженість негативних зобов'язань на практиці та майже повна відсутність нормативного регулювання створює певні проблеми у правозастосуванні. Слід також вказати на досить малу кількість наукових досліджень негативних зобов'язань, що, безумовно, є певною прогалиною у національній правовій науці.

У наш час, цивільне законодавство зарубіжних країн визнає існування зобов'язань з предметом «утримання від певних дій» та оперує поняттям «негативне зобов'язання». Так, ст. 1222 ЦК Італії, яка має назву «Невиконання негативних зобов'язань», містить положення про те, що положення про прострочення не застосовуються до зобов'язань «утримуватися від дій». Кожен факт порушення такого зобов'язання сам по собі є невиконанням. У Німецькому цивільному уложенні у §241 передбачено договір про утримання від конкуренції, за яким сторона зобов'язується утримуватися від здійснення дій, спрямованих на провадження на певній території діяльності, яка є аналогічною до діяльності її контрагента. У Французькому цивільному кодексі

також передбачені негативні зобов'язання. Так, відповідно до ст. 1101 ФЦК, договір визначається як угода, змістом якої можуть бути як позитивні дії, так і негативні зобов'язання. Швейцарський зобов'язальний закон містить положення про те, що боржник, який порушив зобов'язання утриматися від певної дії, зобов'язаний відшкодувати збиток на підставі лише одного факту порушення (ч. 2 ст. 98). Також, відповідно до ч. 1 ст. 340 Швейцарського зобов'язального закону, дієздатний працівник може прийняти на себе письмове зобов'язання перед працедавцем утримуватися після припинення трудових відносин від діяльності, яка будь-яким чином створює конкуренцію працедавцю, зокрема, від експлуатації конкуруючого підприємства за власний рахунок, від роботи на конкуруючому підприємстві або участі в ньому.

Хоча відповідних положень у національному цивільному законодавстві немає, на практиці виникає досить багато питань щодо дійсності зобов'язань про заборону конкуренції у праві України. Така заборона, навіть якщо вона встановлена умовами договору, може розцінюватися як правочин, спрямований на обмеження цивільної дієздатності, наслідком чого є його нікчемність.

Але роботодавці зараз досить часто включають умову про заборону конкуренції у договори з працівниками, зважаючи на те, що непоодинокими є випадки, коли роботодавці за свій рахунок навчають працівників, влаштовують їм підвищення кваліфікації, забезпечують їм отримання певних документів, що підтверджують їхній професійний рівень, оплачують курси з вивчення іноземних мов, участь у тренінгах, семінарах тощо. Відповідно, працедавець, який бере безпосередню участь у формуванні професійної кваліфікації працівника, прагне, щоб цей працівник якомога більше працював на роботодавця або, принаймні, після завершення трудових відносин не переходив до конкурента з усім тим багажем знань, вмінь та навичок, які йому надав роботодавець за свій рахунок.

Як правило, зобов'язання щодо неконкуренції з роботодавцем забезпечуються штрафом. Але після припинення трудових відносин трудовий договір припиняє свою дію, тому всі встановлені ним зобов'язання припиняються, і притягти до відповідальності у разі їх порушення стає проблематично. Втім, договором може бути встановлена замість штрафу компенсація при звільненні у разі виконання певних умов.

Потреби у встановленні певних обмежень у професійній діяльності спостерігаються також у сфері спорту. Так, деякі футбольні школи вкладають чималі кошти у підготовку професійних футболістів, яка триває роками. Після завершення професійної підготовки вказані футбольні школи мають намір виступати агентами під час влаштування цих футболістів до футбольних клубів. Але розповсюдженою є практика, за якої футболісти самостійно або через інших агентів укладають контракти з футбольними клубами. При цьому футбольна школа, яка протягом років здійснювала професійну підготовку, не може захистити свої майнові інтереси.

Досить часто негативні зобов'язання встановлюються у дистриб'юторських та ріелтерських договорах. Наприклад, у ріелтерському договорі встановлюється монополія щодо представлення інтересів продавця нерухомості на ринку: агент надає рекламу об'єкта нерухомості за свій рахунок,

влаштовує перегляди потенційними покупцями, організує процес переговорів, натомість продавець повинен відмовитися від звернення до інших агентів щодо продажу об'єкта нерухомості та не здійснювати самостійно дії щодо повернення потенційних покупців (не вести перемовини без агента, не влаштовувати перегляди тощо). Забезпечується виконання такої умови з боку продавця нерухомості перед агентом, як правило, неустойкою, яка дорівнює сумі агентської винагороди.

У таких відносинах можуть виникнути певні питання у правозастосуванні. По-перше, питання про конфлікт із принципом свободи договору, встановленим у ст. 627 ЦКУ [2], оскільки, керуючись цим принципом, продавець не може бути обмежений у можливості укладення договорів з іншими агентами або самостійно безпосередньо з покупцями нерухомості. По-друге, чи є обов'язки агента та продавця нерухомості зустрічними? Тобто чи може продавець нерухомості, якщо агент не виконує своїх обов'язків щодо реклами та представлення на ринку об'єкта нерухомості, у разі відсутності пропонування до продажу чи здійснення його у такий спосіб, що це не дає жодного ефекту, відмовитися від договору і порушити свій обов'язок щодо утримання від звернення до інших агентів та самостійного продажу? Вбачається, що так, оскільки у протилежному випадку це взагалі унеможливить продаж об'єкта нерухомості продавцем без порушення договору. Вважаємо, що у такому випадку може бути застосована ч. 3 ст. 538 ЦКУ [1], відповідно до якої у разі невиконання однією зі сторін у зобов'язанні свого обов'язку або за наявності очевидних підстав вважати, що вона не виконає свого обов'язку у встановлений строк або виконає його не в повному обсязі, друга сторона має право зупинити виконання свого обов'язку, відмовитися від його виконання частково або в повному обсязі.

Таким чином, можна констатувати, що на цей час законодавством передбачено недостатньо механізмів щодо захисту негативних зобов'язань, але практика випередила у цьому питанні розвиток законодавства

#### **Список використаних джерел:**

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua>.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. [текст] / За заг. ред. Бобрика В.І. – К.: «Центр учбової літератури», 2016. – 784 с.

### **МОРАЛЬНА ШКОДА ЗА ПОРУШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН**

**Гуральський Н.Р.**, здобувач ступеня вищої освіти бакалавра Навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

**Науковий керівник:** старший викладач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ **Полішко Н.Л.**

За сферою прояву шкоди, заподіяної громадянам порушенням їх екологічних прав, вона поділяється на майнову та немайнову (моральну) [3]. Моральна шкода, заподіяна порушенням екологічних прав громадян, є